

بقلم بناغلی سروش

مجاهدین غزنه در جنگ با انگلیسان

تاریخ دبتی حیات خان وقایع آمدن انگلیس هارا از راه قندهار در کشور ما ، به معیت شجاع الملك درانی در سال ۱۸۴۰ میلادی تفصیل داده است چنانکه گوید (۱): اقوام مربوطات غزنه با انگلیسان محاربان سختی نمودند . سپس سران اقوام و علوایف این خطه مملکت را جدا جدا متذکر شده است . بدین قرار : از قوم سلیمان خیل مهتر موسی خان و کوت خان . از قوم اندر : سکندر خان ، بخشى خان ، سرانداز خان ، بهاول خان ، و عبدالله خان ، از قوم وردک : خدای نظر خان و میر علم خان به لفظ سرغنه از قوم ترکی مقر : مرتضی خان ، میرزا خان ، از قوم هزاره ، جعفر علی خان و بختیار علی خان از قوم تاجک : سردار محمود خان .

این بنده که از مدتی در پی شناسایی بیشتر از طریق معلومات خاندانی ، غازیان مذکور بوده اطلاعات آتی را در مورد ایشان بدست آورده ام .

۱- محمود خان ولد شیر محمد خان در غزنی دارای مکتب و اعتبار زیاد بوده و این در حالیکه وی از قوم تاجک یاد شده در حالیکه وی از قبیله مهمند بوده است .
۲- بخشى خان از قوم مرجان خیل ساکن جان برادر ، پدر شیر محمد خان . نایب سالار بوده است .

۳- سرانداز خان ولد نیاز خان از قوم لبرهیم زایی پدر ملک یار محمد خان اندری بوده است .

۴- بهاول خان

۵- سکندر خان

۶- عبدالله خان اندری ، سکندر خان را بعضی واعظ خوانده اند . و بهاول خان و عبدالله خان از قلعه میاداد از اقوام نزدیک گل محمد خان جلال زایی که معروف به خان آگاه جلال زایی میباشد ، بوده اند .

۷- مرتضی خان از خوانین مشهور ترکی و معروف به مرتضی خان سختی است .

۸- میرزا خان از قوم مرتضی خان بوده است .

۹- مهتر موسی سلیمان خیل شخصیت معروفی بوده و در یکی از شماره های مجله آریانا آمده است (۱) که وی با دوازده هزار سوار از اقوام غلزائی تحت قیادت مهتر موسی خان بسوی غزنین به کمک سردار غلام حیدر خان حرکت کرد و در کوه های اطراف غزنه موضع گرفتند.

۱۰- خدای نظر خان از قوم خرم خیل وردک از شخصیت های با رسوخ و چندی حاکم غزنه بوده در حدود بندسراج، در غزنه در قریه بید مشک بر فراز تپه بلندی قلعه مستحکم و در پای آن باغ مصفاپی مزین به خیابانهای آراسته و عمارات قشنگ داشته. قلعه و باغ تا کنون برجای است.

۱۱- میر علم خان، گویا از بنو اعمام خدای نظر خان مرحوم بوده است

۱۲- جنفر علی خان از خوانین قوم هزاره محمد خواجه قره باغ و بختیار علی خان از خوانین چغتوی هزاره بوده اند.

مجاهدینی را که در فوق یاد کردیم کسانی بوده اند که در زمان هجوم نخستین انگلیس در افغانستان در مجاهداتی که محمود خان پسر شیر محمد خان شالچی انجام داد، همکاری داشته اند.

۱۳- عبدالقادر خان پسر محمود خان، قرار شد که سراج التواریخ (۲) حاکم و یکی از بزرگان غزنی بود. وی انگلیس را از تقریب بسوی حصار مناع شد، چنانکه دشمن نتوانست از حدود مغلان و آهنگران قدم فراتر بگذارد. و با زد سراج التواریخ (۳) و نیز در کتاب (افغانستان در قرن ۱۹) (۴) نظر به مکتوب مستوفی حبیب الله خان وردک که سر رشته مجاهدین بوده حملات عبدالقادر خان و محمد جان خان وردک بر انواع انگلیس توضیحات یافته است. در مجله آریانا (۵) نیز عبدالقادر خان، ملامشک عالم، صاحب جان ترکی و میر احمد خان ترکی از اهل مقر از جمله مجاهدین بزرگ یاد شده اند، مضاف بر اینکه عبدالقادر پسر محمود خان در آن زمان حاکم غزنی بوده و سر رشته امور اقوام و رسمیات ایشان بدست همین شخص تنظیم می یافته است.

(۱) مجله آریانا، سال هشتم شماره هشتم.

(۲) سراج التواریخ ص ۳۵۹

(۳) سراج التواریخ ص ۳۵۶

(۴) افغان در قرن ۱۶- ص ۲۵۱

(۵) مجله آریانا دوره سوم شماره پنجم

امیر شیرعلی خان عبدالقادر خان را احاکم غزنی مقرر نمود، عزت و احترام این خانواده تا ایام سلطنت امیردوست محمد خان دوام داشته است، میرزا منصور خان مرحوم که شاعر فاضل و دبیر مقتدری بوده سمت منشی گری سردار غلام حیدر خان را داشته و قصایدی در شان او سروده بوده است. اینک چند بیت از یک قصیده او را که در مدح سردار مذکور، بدان هنگام که مجاهدین ملی دشمنان و اجنبیان را از وطن اخراج کردند، سروده بوده نقل می کنیم.

باز بشکفت چو گلبرگ تری روی زمین

باز در سفت بگلبنگ دری چرخ برین

این چه عهد است که شد ثبت در او نامه صلح

این چه وقت است که شد نسخ در او نامه کین

شیراز هیبت نخچیر بود صومعه دار

باز از صولت دراج بود گوشه گزین

ظلمت و نور شب و روز بهم دوش بدوش

چهره و گیسوی لیلی است مگر شاهد این

به جهانبا نی سردار غلام حیدر خان

پرویشگاه علوم نازدهر لفظه بغیر و زوی خود چرخ و زمین

میرزا منصور خان برادر کلان عبدالقادر خان غازی بوده است.

دراثر (واقعات شاه شجاع) قید است که (۱) اعلیّه حضرت خاقانی از قندهار تار سیدن

بغز نه هر چند انتظار خوانین غزنین رامی کشید ایشان نمی رسیدند، شاه شجاع همین

که به غز نه رسید هشتاد نفر از غازیان را بشهادت رساند و چنانکه احفاد محمود خان

مرحوم ذکر می کنند در آن جمله شیر محمد خان پد محمود خان نیز اعدام شده بوده است.

۱۴ - پیر محمد خان بن معاذ الله خان از قوم ترک مقرر بوده است.

۱۵ - مستوفی حنیب الله خان وردک یکی از غازیان معروف بوده و این نکته در

(تاریخ افغانستان در قرن ۱۹) به تفصیل ذکر شده است (۲)

(۱) واقعات شاه شجاع ص ۱۲۹

۲ تاریخ افغانستان در قرن ۱۹ ص ۲۵۱